

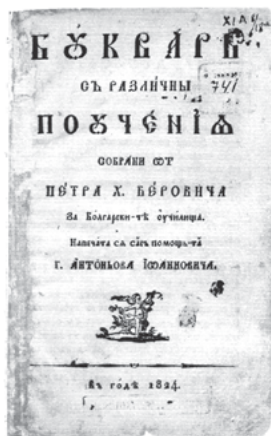
Читалище

съвременна

брой 82, май 2017

МЕСЕЧНО ИЗДАНИЕ НА НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ „Д-Р ПЕТЪР БЕРОН – 1926 Г.“

УМНИ ОТВЕТИ

Един крадец ся управ-
дяваше на Димостена и
му думаше: Не знайх, чи е
твой. А той му рече: Ами
не знай ли, чи не е твой?

Диогена попитаха: Кои
очи гледат добре? А той
отвеща: На завистници-
те, защо виждат и щото
не имат.

Димокрита попитаха: На
що стои благородието? А
той отвеща: Добитъшко-
то на телесната сила,
а човеческото на
добрите нрави.

Есон, като му ся присми-
ваше един, чи е грозен,
рече: Не гледай на лицето,
ами на умят.

Един ся хвалеше, чи е от
голямо отечество, а Ари-
стотел му рече: Ами ти
достойн ли си за голямо
отечество?

Попитаха Леотихида:
Защо спартяните пият
по малко вино? А той
рече: За да си гледат
сами работите.

Солон попитаха: Как
можи да ся удержу
едно царство? А той
отвеща: Ако гражданите
ся покоряват на начални-
ците, а началниците на
законите.

Из четвъртия раздел на
„Буквар с различни поу-
чения, собран от Петра
Х. Беровича за българс-
ките училища“, известен
като „Рибен буквар“ от
Петър Берон, 1824 г.

Концерт - 24 май 2017 година

ПРОБЛЕМА ЗА ЧУЖДИЦИТЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Проф. д-р Банко П. БАНКОВ

Прекаляването при из-
ползване на чужди думи, при
съществуващи звучни наши
такива, а от там – и чуждо-
поклонството е постоянна
тема за препирни и присмех
още с написването на ко-
медията „Криворазбраната
цивилизация“ от Д. Войников
през далечната 1871 година.
Корените на това привидно
модно, а всъщност – отдавна
съпровождано развитието на
езика ни явление, трябва да
търсим далече назад, в зората

на писаната по-често от чужди
и по-рядко от наши хроникъ-
ри българска история.

Всеки нов предмет в бита,
а от там – действие, осмис-
ляне на случващо се идват,
като новородени деца, с име
в езика ни. Има имена, при-
лягащи като ръкавици върху
„децата“, съответно – пред-
мети, събития и действия.
За други, особено при лични
имена, да се чудим на акъла
на родители, нарекли децата
си Телефонка и Гардеробка.

Ако това е от неграмотност,
какво показва претенцията
да кръщаваш момчета с име-
на на оперни героини, като
Кармен, или с чужди имена
в женски род както Жаклин,
вместо Жак?

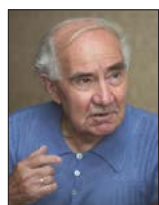
Думите – филологически
пришелци или по модерному
– мигранти, са се появявали в
езика по два начина – пър-
вият е като пряка или звуково
побългарена заемка от чужд
език. Преки заемки са: ави-
ация, телеграф, парламент;
повечето наименования на
спортните игри – футбол,

волейбол, баскетбол. Сър-
бите обаче, които са по-люти
патриоти от нас, използват
вместо чуждицата баскетбол
тяхно си понятие кошарка,
ясно с каква дума правят
връзка, нали?

Преки заемки са също
така собствените имена на
чужди държави и градове,
някои от тях обаче – доста
побългарени. Ние познава-
ме името на американската
столица като Вашингтон, но
американците произнасят
Уошингтън. Българите на-
ричат австрийската столица
Виена, но за австрийците тя
е Вин. Оттам и названията
винервайс, винервурст. Все
пак, нашето Виена наподо-
бява доста на Вин; защото
сърбите ѝ казват Беч. Поля-
ците наричат италианците
влохи, демек – власи; итали-
анците назовават немците
тедески. Въобще разнообраз
с назоваването на немците е
пълнен. В славянските езици и
в стария български немците
са били възприемани като
немите хора, т.е. онези, които
не могат да говорят нашия
език. Англичаните ги нари-
чали джърмън – копиеносци,
оттам – Германия; францу-
зите – альман, италианците
– вече споменах – тедески,
т.е. – простоговорещи, защо-
то езикът на интелигентните
е бил латинският. Немците
пък самоназовават страната
си дойчланд, народна земя.

На стр. 4

ПЕТКО ТОТЕВ ПРЕДСТАВИ „ЕДИНОСЛОВИЯ БЪЛГАРСКИ“

Литературният критик и
историк, публицист и есеист
Петко Тотев гостува на НЧ
„Д-р Петър Берон – 1926
г.“ на 3 май 2017 г. в Малък
салон. Поредната среща
с него бе 85-годишнината

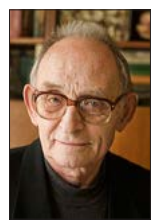
му, по повод на която той издаде уника-
лен, титаничен труд – четирикнижието
„ЕДИНОСЛОВИЯ БЪЛГАРСКИ“, включващ
негови статии, изследвания, студии, отзиви
и рецензии за българската литература от
времето на светите братя Кирил и Методий
до днес. Слово за личността на Петко Тотев
и изключителната му концепция за нашата
словесност прочете д-р Елена Алекова.
Чудесен музикален поздрав към юбиляра
със свои изпълнения поднесоха ученици от
класа по поп и джаз пеене с преподавател
Румяна Коцева. Своите думи на възхище-
ния споделиха писателите проф. Банко П.
Банков, Никола Инджов, Калина Канева,
приятели и почитатели на Петко Тотев.

ЗА ЧИСТ И ЗВУЧЕН БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

На 11.05.2017 г. от 10 часа
в Просветна зала бе ор-
ганизирана среща с уче-
ници от 139 ОУ „Захарий
Круша“, на която писате-
лят проф. Банко П. Банков
изнесе лекция под загла-
вие „За чист и звучен български език“. Срещата бе организирана по повод на 11 май – Деня на св. св. равноапостолни Кирил и Методий, както и на 24 май – Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост. Водеща бе д-р Елена Алекова. Радостното бе, че учениците не останаха безучастни и също се включиха в открит диалог с проф. Банко П. Банков, който видимо бе развълнуван от интереса и с охота отговаряше на зададените въпроси и сам задаваше въпроси на отзивчивата си и любопитна аудитория.

ТРИМАТА ВЕЛИКИ БЪЛГАРСКИ БАСИ

На 11 май 2017 г. в зала
„Филип Кутев“ в Съюза на
българските композитори
в Литературна гостопри-
емница при НЧ „Д-р Петър
Берон – 1926 г.“ бе пред-
ставена книгата „Тримата
велики български бази“ на Александър
Абаджиев. Водещата Надежда Захаријева
сподели прекрасните си впечатления от
невероятната книга за наистина великите
български оперни певци Борис Христов,
Николай Гяуров и Никола Гюзелев, про-
славили българското певческо изкуство
по света. Повече от два часа авторът
Александър Абаджиев разказваше увле-
кателно и със страст за своите срещи и
преживелици с нашите оперни звезди,
като придружаваше думите си с архивни
видеозаписи, които звучаха в залата, как-
то и с уникални снимки.

Откъси от книгата – на стр. 4

ПРОБЛЕМА ЗА ЧУЖДИЦИТЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

От стр. 1

Вторият начин за поява на нови думи е да се създават сложни думи от наш езиков материал – бетонобъркачка, водопад, местоположение, сладолед, гащеризон, петолиние.

Чуждиците, тези неканени гости в езика ни, не винаги се настаняват трайно под покрива ни. Изживените исторически формации ги отнасят със себе си, заедно с наши думи за изчезнали предмети и явления. С феодализма са останали в историята думи като боил, отроци и парици, чашник, димнина. С капитализма изчезнаха джиросвам, поручик, капелмайстор, бирник. След социализма забравяме за петилетка, стахановец, завуч.

Граденето на езиковия речник е процес, продължаващ с векове. Причината за това е освен непрестанното обогатяването на бита, да го кажем – техниката, но също така – промените в обществените отношения, появата на нови идеологии, развитието на стилове в изкуствата.

За прииждането на чуждици от съществено значение са доброволните или наложени контакти с други народи. Наложени, когато пришелец се настани на обитавана от коренното население територия и господства административно в нея. Примери колкото искате – нахлуването на германски племена и славяни на територии на Римската империя, на турците – на Балканския полуостров, на арабите – в Испания, на норманите – в Англия.

Има езици с мощен съпротивителен потенциал, които звуково преиначават чуждите термини, придават им специфично значение, като запазват собствената си дума за понятията. Типичен пример е как след норманското нашествие старият английски език приспособява френския език на завоевателите за всекидневна употреба. Френското осеан (океан), става оушън, Патрисия – Патриша и Мерсия – Мърша. Английското пиг си остава свиня, а френското порк на завоевателите нормани означава трапезно свинско във вид на пържоли (за да е ясно кой яде пържолите).

Доброволни заемки се наблюдават когато по-близка или далечна държава ни изпревари драстично в различни икономически и цивилизационни области на живота и подтичваме след нея, за да я настигнем. Тези чуждици идват най-първо през речевата практика на обществени прослойки като бизнесмени, журналисти, политици, спортисти, джаз музиканти, които контактуват с чужденците и спекулират с чужди думи, за да доказват ученост, да ползват неяви „комисионни“ за посредничеството си.

След сплавяването на прабългарския и славяния езиков материал при раждането на днешния ни език, първото масово нахлуване на чуждици в нашия език е през старогръцки. То е причинено от приемането на християнството, появила се е нужда езиково да се означат нови понятия – игумен, дявол, евангелие, икона. По-късни новогръцки заемки са креват,

керемиди, ливада, молив, трапеза, тиган – десетки думи, които ние не схващаме като чужди.

Петстотин годишното турско робство, според някои – иго, според други – присъствие или даже съжителство (какъв ти съжител, който ти е изкъртил вратата на къщата, настанил се в нея и те е поселил в мазето), та това съжителство със завоевателя е наложила стотици турцизми в езика ни, някои от които също отдавна не усещаме като чуждици. Ако тръгнем по азбучен ред от турски сме заели адаш, апаш, баир, браква, вересия, гьол и т.н. Особено са „врасли“ в ежедневието ни думи за гозби и сладкиши – гювеч, яхния, мусака, имам баялда, бюрек, баклава и т.н.

Сега обаче на трапезата ни се настаняват нови чуждици – песто, талятелери, въобще – пасти, (но не онези, които уж препоръчала набедената Мария Антоанета на гладните французи); кентъки фрайд чикъни, хамбургери, донати и всякакви други фаст фууд-и (или фууд-ове).

Когато преценяваме езиковия ефект от господството на завоевателя-пришелец, ние разбира се премълчаваме какво е било мнението на завареното тракийско население по нашите земи, принудено да съобитава в собствените си земи с непоканени римляни, готи, славяни и прабългари. После идват печенеги, кумани, цигани, турци, черкези и се претопяват, едни – напълно, други почти никак в българския котел.

През Възраждането синовете на зараждащата се буржоазия учат в Мюнхен, Виена, Петербург, Прага, Нанси и когато се връщат (тогава са се връщали), са донасяли думи, които днес ни се струват български – толкова не можем без тях. От немски език са заети герб, кварц, шрифт; от френски – булевард, адрес, район, от английски – парк, бойлер, спорт; от италиански – авария, казино, салата. От испански са ембарго, банан, балатум; от мореплавателите холандци са заети – кил, бак, дрейф.

С най-много думи е обогатил българския език сродният руски. Сред тях са невежа, изверг, доклад, ругая, обявявам, непременно и т.н..

Когато една дума навлезе в езика ни, той я подчинява на своите закони, както споменахме за английския.

Пълното приспособяване на чуждата дума към особеностите на приемащия език е проява на неговата съпротивителна, поглъщаща сила. Как става това „приспособяване“?

Съществителните „придобиват“ български род, число и определителност, прилагателните – род, число, определителност, степенуване, глаголите се спрягат, добиват вид и наклонение.

Например в руски площадь е от женски род. Но в българския повечето думи окончаващи на съгласна са от мъжки род и на български площад е от мъжки род. Миналото време в руския е едно – я считал, но в българския – счетох, считах, бях счел. Отгоре на това – считатъ на руски означава смятам, а на български считам означава преценявам.

В заемките от френски се вмъкват, например Льо Авр става Хавър. Също така ъ-каме на кадър, мавър, защото българският трудно приема съгласна, последвана от Р в край на дума. Но ние четем началното Х, а французите го изпускат или го заместват с К – Христофор Колумб при тях е Кристоф Колон, Холандия – Оланд. Френската наставка сион у нас се заменя с ция – концепсион, традицион – концепция, традиция. В български много често към имена на страни като Финланд, Скотланд, добавяме „дия“ – Финландия, Шотландия. Да не говорим, че самите финландци наричат страната си Суоми.

Фентъзи е от новите английски заемки в езика ни. Тя още дълго ще се боричка с традиционната ни българска представа за „фантазия“; защото в английския означава прозаичен жанр с елементи от митологията и фолклора. Например Билбо Бегинс на Толкин е типичен фентъзи герой. Фентъзи излезе от българския кръщен купел като дума от среден род – едно фентъзи, фентъзито; не звучи много добре. Напоследък политиките и журналистите ни се гледят с цели чужди устойчиви изрази като „дежавю“. Чели, не дочули, прекроиха го на „дежа ву“, а на български то си е „вече видяно“, познато.

И така, във всичко казано до тук споменавахме две основни понятия – заемка и чуждица. Заемки, казано без претенция, са онези думи, без които няма как да се мине – това е добре известната международна лексика, навлязла почти във всички езици (без унгарския, там гара е палиаудвар, кино е моци, театър – сцинхаз и е голям беля за туриста, докато се оправи кое какво е и къде е). Ние не сме чак такива пуристи (пак чуждица, по нашему – чистофайници), ясно е, че математика, театър, демокрация, орбита са необходими в българския, колкото и да опитваме да ги заместим с „домашни“ думи, няма да сполучим.

Чуждици са думите, за които си имаме точни съответствия. Ако казваме констатирам вместо установявам, удачен вместо сполучлив или ниво вместо равнище, ние „замърсяваме“ езика с тях.

Разбира се, езикът като жив организъм разполага със средства,

чрез които се „чисти“ от ненужните му изразни средства, например „изпраща“ чуждицата или сред професионалната лексика, или ѝ придава специфично значение.

Например превантивен и предпазен е едно и също, но чуждата дума е станала термин от езика на юристите и медиците, а българската е останала да ни служи във всички останали случаи на предварване от нещо.

Случва се и двете думи, домашна и чужда, да се употребяват успоредно, най-често за да придадат известно разнообразие на речта, да се избягва повтаряне. Ако съобщавате за сблъсък на мнения, бихте могли да употребите през ред-два колизия; да редувате предвиждане с прогноза, банкет с хубавата, макар и поостаряла българска дума гошавка.

Ама пък нахалницата гурме какво прави в езика ни? Разполагаме ли с българска дума, трябва да предпочитаме нея в повечето случаи, тя е ясна смислово и граматически. Ще се върна пак на прословутото фентъзи, членувано в множествено число би трябвало да е фентъзита, дърварски звучи, нали?

Имало е и крайности. Възрожденци са предлагали науката за описване и изучаване на миналото да се нарича не история, а бивалица. Но пък сполучливо са изместили чуждицата газета с нашето вестник.

И днес не липсват увлечение. Съществуват идеи да заменим думи като демокрация например с народовластие. А дали е така, дали живеем в народовластие кой, кой ще ни каже ...?

Най-широко вдигнати саваца, през които днес нахлуват нужни и ненужни чуждици, са така нареченият компютърен английски, финансовата терминология, забавната музика и спортът. Господстващото положение на чуждиците „англосаксонски“ се обяснява с икономическата, финансовата, военна и т.н. мощ на англосаксонския свят в днешното историческо време.

Не винаги на Балканите е било така. През целия деветнайсети век след наполеоновите войни френският език господства в науката и дипломатията. В средата на двайсети век се парадираше с дойче шуле, блицкриг, луфтвафе, с фус, биндер и трегер. После дойде време на парус, шлюха, бляд, бродяга, маньовър, закладна част.

Днес е на мода английският. А утре дали няма да бъде китайският?

С риск да се повтори, ще кажа, че езикът не позволява затлачване с ненужни изразни средства. За да се „впише“ нова дума в него, трябва да е ясна по смисъл, лесно да се помни и произнася, и да се подчинява на граматическите му закони. А дали са такива чуждици като фючърс, франчайзинг, клъстер, биткойн, наратив, когнитивен, конотация, конюнкция, торънт, хаштаг, флашмоб, пърформанс, хепънинг, плейоф, лузър и т.н. предоставям да прецени читателят. Но не му препоръчвам да ги употребява, когато гостува при баба и дядо на село.

„ЕДИНОСЛОВИЯ БЪЛГАРСКИ“ НА ПЕТКО ТОТЕВ

Елена АЛЕКОВА

Обемът, външен и вътрешен, на Петко-Тотевото литературнокритическо и публицистично творчество, натрупано през годините, е впечатляващ. Литературнокритическите му рефлексии са събрани в сборниците: „Литературни статии“ (1974 г.), „Политическата сатира на Георги Кирков“ (1974 г.), „Алеко Константинов“ (1977 и 1990 г.), „Книги за препрочитане“ (1979 г.), „За него – Живота“ (1983 г.), „Винаги има и други“ (1988 г.), „Поети“ (2002 г.), „Белетристи“ (2007 г.), „Е, ами кога ще живеем“ (2013 г.), „Отгласи“ (Книга 1 и 2, 2014 г.), „Бих влезнал във взривна ракета“ (2014 г.), „Пътеки към Алеко“ (2015 г.) и „Единословия български“ (Книга 1, 2, 3 и 4, 2015 г.). Засега. Тази година очакваме нова поредица – с публицистика, писана в продължение на 60 – 70 години, но незагубили своята актуалност. Така е с истинското творчество. То никога не остарява. Същото важи и за многобройните студии, статии, рецензии, отзиви и есета, включени в четирикнижието „Единословия български“. По тематика и проблематика те обхващат цялата писмовна българска литература, т.е. от Кирил и Методий до представители на нашата съвременна словесност (от близкото минало и дори от нашия днешен ден) – от най-значимите до проходящите в това поприще, защото Петко Тотев не се притеснява да „експериментира“, като открива и налага нови имена в литературата днес.

Главният му принос според мен е в новата концепция за българската литература, която той въвежда, различна от традиционната, оформяла в съзнанието ни представите, както пише Петко Тотев, за „старобългарската литература, Възраждането и съвременността като отделни окръзи, наложени с някакво административно деление“. Петко Тотев изтъква на преден план друга опорна точка на подредба и виждане за българската литература от старо време до днес: ЕДИНОСЛОВНОСТТА. Защото всичко написано от него през годините е подчинено – по-скоро интуитивно, отколкото търсено – на общ замисъл, намерил спонтанно най-точно наименование: „ЕДИНОСЛОВИЯ БЪЛГАРСКИ“.

И така, какво ще рече „ЕДИНОСЛОВИЯ“? От една страна, ще рече „съгласие в думите, единогласно“. От друга страна, в Църковния устав е прието да се нарича така многократното изговаряне на молитвата „Господи, помилуй...“, което идва от внушенията в прочутата „Лествица“ на Йоан Схоластик, известен и като Лествичник, от VI – VII век (вж. словото „За майката на добродетелите, свещената и блажена молитва и пребиваването в нея с ум и тяло“): „Цялата тъкан на молитвата ти да бъде немногосложна; защото митарят и блудният син с една дума са умилостивили Бога“ (Слово 28:5). В случая е необходимо да се уточни, че съчинението на Йоан Лествичник е настолна книга за последователите на исихазма, възникнал и разпространил се през XIII – XIV век във Византия и утвърдил се по нашите земи (областта Парория в Сакар) чрез дейността на Теодосий Търновски и неговият знаменит ученик Патриарх Евтимий.

Във виждането на Петко Тотев за българската писмовност като неделимо цяло от самото ѝ създаване до днес надделява, от една страна, първото значение на „единословие“ – единогласие, съгласие в думите. От друга страна, значението на „единословие“ спрямо Църковния устав (едничката дума „помилуй“ да представлява молитвата към Бога) също никак си не е далече от общата посока на

„Връзките на времената са проблем. Кой знае защо си представяме старобългарската култура, Възраждането и съвременността като отделни окръзи, наложени с някакво административно деление. А дълбочината на културния пласт по нашите земи ще ни съсредоточава занаят върху връзките и срещите, върху културните токове, които минават от столетие в столетие и от страна в страна – без граници и ограничения или въпреки ограниченията. Наистина по възрожденски.“

Петко Тотев

Петко-Тотевото мислене. Това по-скоро се е получило по силата на интуитивното прозрение на автора, защото постройката на старобългарската литература се издига върху основите на писанията и преданията на светите отци на църквата, отшелници и сподвижници на вярата, а според Петко Тотев писмовното наследство на Патриарх Евтимий е една от отправните точки в развитието ѝ по-нататък. От личността, делата и творенията на Патриарх Евтимий тръгват от XIV век към бъдното „културни токове“, които пряко въздействат върху нашата изящна словесност дори и до днес. (Благотворното им влияние се чувства според мен и в самите „Единословия български“.)

Но и двете тези тълкувания на „ЕДИНОСЛОВИЯ“, приложени към заглавието на Петко-Тотевата четирология, оставят усещането за непълнота. Нещо като че ли се изплъзва от вниманието ни. Защото, съгласете се, има странно противоречие в самата тази дума, бих я нарекла дори оксиморонна по своя състав: от една страна – ЕДИННОСТ („едино-“), от друга – МНОЖЕСТВЕННОСТ („-словия“). Какво, какво наистина се крие зад това толкова странно и старинно думосъчетание „ЕДИНОСЛОВИЯ“? „Развързката“ дойде твърде неочаквано и то чрез думите на . неизвестен за мен съвременник на Патриарх Евтимий, също исихаст – преп. Калист Ангеликуд. Статията за тази преинтересна личност случайно (а може би неслучайно!) попадна в ползрението ми точно когато се блъсках над загадката „ЕДИНОСЛОВИЯ“. Не че ми поднесе буквалното тълкуване на тепсия, но просто ми даде друга посока на мислене:

„Съединеният се с Бога ум вече няма нужда от словото. Човек потапя в свършено мълчание не само устата, но и ума си. Мълчанието е дух и енергия, то е висше състояние на ума. Словото изразява мисленето, намиращо се в състояние на разделение, когато е потопено в многообразието на предметите. Мълчанието изразява единството на мисленето, което в този случай в такава степен обладава истината, че чувства, че не може да каже нищо. В този смисъл истината е неизречима...“ (Венцислав Каравълчев. „Мелнишкият светител – преп. Калист Ангеликуд (ок. 1325 – ок. 1395)“).

И така, „ЕДИНОСЛОВИЯ“: от една страна – ЕДИННОСТТА НА ЗВУЧЕНОТО И ВНУШЕНИЯТА НА Петко-Тотевата четирология, от друга –

МНОГОТО СЛОВА (студии, статии, рецензии, отзиви, есета, слова и др.) ЗА ПЪРВЕНЦИ В НАШАТА ЛИТЕРАТУРА от края на IX до началото на XXI век. С други думи: ЕДИННОСТ В МНОГОТО СЛОВА (МНОГОРЕЧИЯТА) ЗА БЪЛГАРСКАТА ПИСМОВНОСТ – това ще рече „ЕДИНОСЛОВИЯ БЪЛГАРСКИ“.

В цялостния процес на изграждане на литературата според Петко Тотев се открояват някакви по-мощни „пулсации“, „съсредоточия“ около старобългарската литература, възрожденската литература, следосвобожденската литература и новата българска литература. Няма как да не е така. Но авторът на „Единословията“ наистина не ги отделя една от друга „като отделни окръзи, наложени с някакво административно деление“. Нито дори подредбата на отделните книги са подчинени на това възникващо от само себе си, съвсем естествено различие в „пулсациите“ на българската литература през различните векове. При постройката им не е търсен какъвто и да е принцип на „административно“ делене. Просто е дошло време от Книга първа да се мине към Книга втора, от Книга втора – към Книга трета, от Книга трета – към Книга четвърта... и това е станало. И толкова. Край. Без насилие. Без търсено и натрапено прекъсване. Затова, макар „Единословия български“ да са четири сборника, следва да се възприемат като едно цяло – просто са разделени на случаен принцип само защото иначе би се получила огромна книга. Но дори обособена в четири отделни сборника, българската книжовност звучи и се възприема в тях единно и цялостно.

Петко Тотев, разбира се, все пак е намерил начин да отдели една „пулсация“ от друга. Има едни такива по-особени статии в „Единословията“, които наричам „межди“. Те се появяват изненадващо там, където най-малко си очаквал. И както най-малко си ги очаквал, докато ги четеш и четеш статиите по-нататък, несетно проумяваш, че появата им тъкмо на това място не е случайна. Прави впечатление обаче, че навсякъде, където се появяват „межди“, при Петко Тотев се набляга на МЕЖДИННОСТТА, нежели на ГРАНИЧНОСТТА или РАЗДЕЛНОСТТА. Именно в „междините“ се провиждат траекториите на „културните токове“, промержеляват пътищата на мотивите, сюжетите и идеите страници, докосванията и „сплитъците“ напред и назад

във времето, във всички пространствени посоки и в дълбочина.

Впрочем, в статията „Три крачки по билото“, с която „Единословия български“ завършват, авторът говори за „междината“ като структуро- и смисловообразуващ принцип в „строежа“ на българската държавност и, респективно, на българската литература през вековете. При това за „междината като спойка“, а не като „зев“, като „празнина“ или като граница. Тоест, за „междината“ като здравото, силното място в държавното и единословното литературно „строителство“, а не като „болното“ и слабото. В първия момент обръщаш внимание на неочаквания и сполучлив образ – „суха зидария“, в която „междината“ е „спойка“ и затова здравината и крепкостта ѝ са пословични. Посланието на Петко Тотев е ясно и недвусмислено: основната идея на „междината като спойка“ се разбира в стила на старобългарската материална култура, известен като „суха зидария“, който съвсем естествено приляга и на българската книжовност. Но нещата не опират само до находчивото уподобяване. Всичко е много по-обемно и по-дълбоко.

Два са главните принципа, по които се гради „сухата зидария“: междината между камъните да е минимална, а от друга – тя да е естествена, без каквато и да е обработка на камъка. Тук и проличава майсторлъкът на майстора. Още при събирането на камъните – камък по камък – истинският майстор предсеща дали те ще се „свешват“, дали ще си пасват, кой къде трябва да „застане“, за да се „сцепи“ с другия камък без помощта на хоросан, вар, цимент или каквото и да е друго вещество. Тъкмо това, което проваля всеки друг майстор („междината“), той използва „като спойка“, защото отлично знае, че там, в „междината“, се осъществява привличането между камъните. Старите български майстори са знаели и нещо друго – че камъкът не бива да се обработва по никакъв начин. Тръгнеш ли да го обчукваш, обдялваш, обшлайфаш, ще нарушиш целостта му и той „отслабва“, „разболява се“. По този начин става слабото място на цялата постройка. И носи твоя неуспех, който сам си си заложил. Посегнел ли зидарят към инструмента, веднага ставало от ясно по-ясно какъв майстор е. От онова блажено време на истинските неща са ни завещани изразите от рода на „да си легне на мястото“, „да си намери еша“ и т.н., които в наше време далеч са надраснали конкретното си „приложение“.

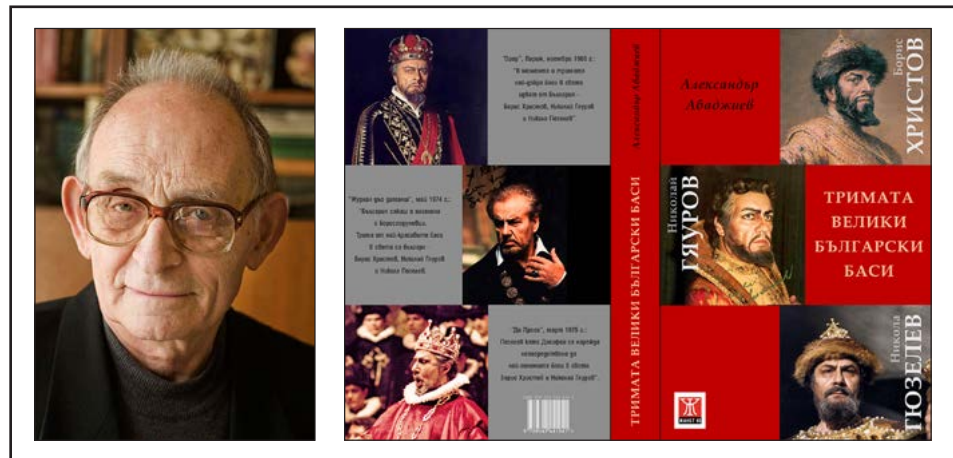
Отказът от инструмента, за да бъде постигната здравина, т.е. абсолютна хармония, която устоява на всички превратности и чудатости на времето и която нищо не може да поклати, означава едно (колкото и невероятно то да звучи): ИНСТРУМЕНТЪТ Е ПРИЗНАК НА НЕСЪВЪРШЕНСТВО! Това също са знаели майсторите на „сухата зидария“, но са го знаели и майсторите в изкуството и въобще. Православието и до днес разчита на акапелното пеене – соловото и хоровото, с развитието на хоровото пеене идва и многогласът. Католицизмът прибегва до органа (инструмента) и музиката му стига до виртуозност, но... Инструментът не може да съперничи на човешкия глас. Човешкият глас е свършен.

Често съм си го признавала наум и дори съм го споделяла пред приятели, време е да го кажа и официално: в своето виждане за литературата като история и като процес, като част от Духа и от цялостния духовен градеж на човечеството Петко Тотев има гениални прозрения.

Със съкращения

ТРИМАТА ВЕЛИКИ БЪЛГАРСКИ БАСИ

Александър АБАДЖИЕВ

Два въпроса ще възникнат у мнозина от почитателите на оперното изкуство, когато вземат в ръцете си тази книга, представяща великите български бази на XX век.

Първият. Защо добавям Никола Гюзелев към „безспорните“ имена на Борис Христов и Николай Гяуров?

Вторият. Кое ми дава право да ги наричам „велики“, отделяйки ги сред други забележителни бази от целия XX век. Легендата Фьодор Шаляпин си остава пример за сравнение, подражание, преклонение...

Защо тримата? Нека моята позиция защитят световните медии. Първо френските! „Орор“, 21 април 1966 г.: „България не се задоволява с Борис Христов и Николай Гяуров – най-прочутите бази на нашата епоха. Тя ни представя и един трети – съвсем младия Никола Гюзелев“ (след триумфално концертно изпълнение на „Борис Годунов“ от Софийската опера в парижкия театър „Шанз-Елизе“).

Същият вестник от ноември 1968 г.: „В момента и тримата най-добри бази в света идват от България – Борис Христов, Николай Гяуров и Никола Гюзелев.“ (След пет спектакъла на „Дон Карлос“ на най-младия от „тройката“ в парижката Гранопера).

„Журнал дьо диманш“, май 1974 г.: „България сякаш е населена с борисгодуновци. Трима от най-красивите бази в света са българи – Борис Христов, Николай Гяуров и Никола Гюзелев“ (след „Борис Годунов“ с Гюзелев в Гранопера).

В същата рецензия: „На 37-годишна възраст Никола Гюзелев вече е достигнал равнището на Борис Христов и умножава богатия континент, който България доставя на световните сцени. Вероятно това е световен рекорд!“

Виенската преса е на същото мнение.

„Ди Пресе“, март 1975 г.: „Гюзелев като Досифей се нарежда непосредствено до Големите (ДО!, а не СЛЕД!) бази в света Борис Христов и Николай Гяуров“.

„Кронен цайтунг“, март 1975 г.: „Звезда на спектакъла беше Никола Гюзелев. Той

е певец от ранга на Борис Христов и Николай Гяуров“.

„Винер цайтунг“ от 27 февруари 1977 г.: „На Гюзелев – Филип може да съперничи единствено неговият сънародник Николай Гяуров“ (след „Дон Карлос“ във виенската Щатсопера).

Юли 1976 г. след поредица спектакли на „Борис Годунов“ в Арена ди Верона италианските вестници откликват:

„Ил пиколо“: „С изпълнението си в Арена ди Верона българският бас Никола Гюзелев нареди името си до това на Гяуров и ни показа една вяност към великия Шаляпин“.

„Кориере де ла сера“: „Гюзелев задълбочено интерпретира Борис, като си служи със средствата на класическата традиция, започнала от Шаляпин и намерила в наше време висш израз в изпълнението на Борис Христов“.

Смятам, че горните думи са достатъчно доказателство на „правото“ на Никола Гюзелев да бъде причислен към „лика“... не на светиите, а към забележителната двойка.

Отговор на втория въпрос – защо имам смелостта да ги наричам „велики“?

Прилагателното не е моя приумица. Не са го изсмуквали от пръстите си и най-авторитетните критици на XX век. Истинското величие се определя от свръхравнището на стотиците (даже хилядите!) спектакли и концерти с участието на тримата българи на най-престижните оперни сцени и концертни подиуми. Изявявали са се под ръководството на най-видните диригенти, в постановки на най-изтъкнатите оперни режисьори и сценографи, при съучастието на най-ярките „звезди“ на недалечното минало и на настоящето. На страниците на книгата до имената на българските бази ще срещнете всички легенди на световното оперно изкуство след 1946 г. – от дебюта на Борис Христов в „Санта Чечилия“ до първите години на XXI век с концертните изяви на Никола Гюзелев и неговите ученици. Само едно име ще спомена – Мария Калас. Борис Христов е нейният

предпочитан партньор, партира й в началото на пътя си Николай Гяуров, певецът се изказва с одобрение за изявите на Никола Гюзелев...

Нека читателят се опита да си представи списък на най-добрите десет при сопраните, мецосопраните, тенорите, баритоните и басите – всички те многократно са били до българските бази на оперната сцена и са го смятали за чест.

Присъствието на репетиции, спектакли и концерти прави от музикалните критики едно своеобразно „братство“, „масонска ложа“, която непрекъснато разменя информация, оценки, подсъзнания за появяването на един или друг „интересен обект“. След 1957 г. във Виена и декември 1961 г. в Ла Скала и аз постепенно се приобщих плахо към големите майстори на точните оценки, учих се от тяхната наблюдателност и способност да откриват и утвърждават новите големи имена. И, естествено, слушах и „попихах“ казаното и написаното от тях за българските певци. По време на моя близо 60-годишен опит на журналист в областта на музикалното изкуство съм събирал стотици рецензии, в „миниинтервюта“ съм изсмуквал в буквалния смисъл онези оценки за български певци, които ги легитимират като „правоимащи“ в световния елит. Не само за басите, разбира се, но и за Елена Николай и Люба Велич, Райна Кабаиванска, Анна Томова-Синтова и Гена Димитрова, Никола Николов и Димитър Узунов... Дотук да спра, защото България наистина е неизчерпаем извор на таланти!

Смятам, че отговарям на възможните въпроси защо съм добавил името на Никола Гюзелев и защо тримата български бази без съмнение са си заслужили епитета „велики“.

Всичко е съвсем „по закон“!...

Какво друго има общо за тримата?

Това са изворите на певческото дарование.

Борис Христов има деди и прадеди, пеещи и свирещи.

Вече в преклонна възраст баща му Кирил Христов записва със сътрудници не Института по музикознание към БАН над 400 народни песни. До края на 30-те години певецът в семейството е „баткото“ Никола, гласът на по-малкия брат се чува по-късно.

Бащата на Николай Гяуров е псалт в една от църквите в Лъджене, днес квартал на Велинград, и, естествено всеки ден е пеел. За единия от прадедовците на Гюзелев, Андрея от Крамолин, е известно, че е имал красив глас – викали са му: „Андрея, спри да пееш, че житото остана неожънато!“. Другият прадедо Кольо от Коевци учил за поп и също се славел с певческите си умения.

Ще е интересно читателят да научи кои са били „орисниците“ на тримата певци в началото на техния път в изкуството.

За Борис Христов още като начинаещ в Студентския академичен хор ласкави думи казва класикът на българското хорово изкуство Добри Христов. Големият диригент проф. Асен Димитров го привлича в хор „Гусли“ през 1933 г. и скоро му поверява сола. При пристигането в Рим през май 1942 г. го прослушва Бениамино Джигли и го препоръчва на бъдещия му педагог Рикардо Страчари.

На Николай Гяуров „бабува“ академик Петко Стайнов, който го чува на преглед на войнишката художествена самодейност във Военния клуб и настоятелно го праща при маестро Христо Бръмбаров

Никола Гюзелев го „харесва“ журито, което го приема в Академичния хор още като студент първи курс в Художествената академия.

Парадоксално е „съучастието“ на великото колоратурно сопрано Тоди дал Монте в биографията на тримата. През юни 1961 г. тя беше член на журито на Първия международен конкурс за млади оперни певци в София и в компанията на Николай Гяуров и Никола Николов напомни, че при гостуването си в София през 1938 г. е предрекла добра кариера на съвсем начинаещия Борис Христов (чула го е да пее руски песни във „Веселите казаки“). През септември 1955 г. като председател на журито на певческия конкурс в Париж подписва дипломата с Голяма награда за младия български бас Николай Гяуров и го обявява за наследник на Шаляпин, като добавя, че той притежава ярка индивидуалност. А на току-що дебютиралия предната вечер на софийска сцена като Тимур в „Турандот“ Никола Гюзелев също предрича блестящо бъдеще.

НА МУЗИКАЛНАТА СЦЕНА

ВСИЧКИ ЗАЕДНО В ЕДНА МИНУТА

На 10 май 2017 г. в Литературен клуб „Перото“ на НДК се състоя концерт-хепънинг под наслов „Всички заедно в една минута“, организиран от НЧ „Д-р Петър Берон – 1926 г.“. В концерта взеха участие ученици от класа по пиано с преподавател Неолина Пелова, Детска хоров студия „Български славей“ с диригент Неолина Пелова, със специалното участие на актрисата Вера Среброва. Малки художници от Школа по изобразително изкуство с преподавател Диана Христова същевременно рисуваха в близкия ъгъл, а в края на вечерта бяха поканени на сцената, за да представят своите рисунки.

КОНЦЕРТ ПО СЛУЧАЙ 24 МАЙ

На 18 май 2017 г. в зала 11 на НДК НЧ „Д-р Петър Берон – 1926 г.“ организира традиционния си грандиозен концерт, посветен на 24 май – Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост. Така и беше онасловен концертът – „24 май“. В него взеха участие Женски хор „Христина Морфова“ с диригент Таня Никлева-Владева, Фолклорен танцов ансамбъл „ЖАР“ с художествен ръководител и хореограф Йорданка Шопова, Балетно студио „Красимира Колдамова“ с балетни педагози Красимира Колдамова, Маргарита Михайлова, Елена Янакиева и Петя Панайотова, Детска хоров студия „Български славей“ с диригент Неолина Пелова, ученици от Музикалната школа, майсторския клас по оперно пеене с преподавател Петър Данаилов и класа по поп и джаз пеене с преподавател Румяна Коцева. Водеща бе актрисата Надя Топалова.

ГОДИШНИ КОНЦЕРТИ
НА МУЗИКАЛНАТА ШКОЛА

На 21 май 2017 г. от 11 часа в Просветна зала са състоя годишен концерт на ученици от класа по китара с преподавател Тинко Тодоров.

На 21 май 2017 г. от 14 часа в Клуб „Студио 5“ на НДК са състоя годишен концерт на ученици от класа по поп и джаз пеене с преподавател Румяна Коцева.

ЧУДЕСА ПОД ДЪГАТА

На 30 май 2017 г. в зала 11 на НДК НЧ „Д-р Петър Берон – 1926 г.“ и Детски музикален театър „СветЮлка“ представиха детския мюзикъл „Чудеса под дъгата“ по музика от руски композитори в обработка на Юлия Кръстева, която бе и режисьор на мюзикъла. Музикален ръководител Светлана Иванова, хореограф Ивана Маджарова, мултимедия Елена Шопова, костюми Светлана Иванова и Юлия Кръстева. В главните роли бяха Габриела Илиева, Мария Борисова, Цветелина Костова, Михаела Живкова, Христина Златева, Дария Димитрова и др.